

Tehy ry
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

Lausunto 18.5.2020

Työ- ja elinkeinoministeriö
TyV@eduskunta.fi

Tehyn ja Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin lausunto Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kiireelliseen lausuntopyyntöön M 22/2020 vp (soveltamisasetus vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain väliaikaisista poikkeuksista)

Tehyn ja SuPerin näkemyksen mukaan poikkeusääntelyn jatkamiselle liittyen vuosilomaan, ylityöhön, lepoaikoihin ja irtisanomisaikaan ei ole perustuslain mukaisia perusteita tällä hetkellä ainakaan koko maan laajuisesti. Asian käsittelyssä tulee huomioida muiden käytettävissä olevien keinojen tosiasiallinen käyttömahdollisuus. Työntekijän oikeuksia rajoittavien poikkeuksien todettu väärinkäyttäminen sekä tehokkaiden oikeussuojakeinojen puuttuminen on myös otettava huomioon.

Perustuslain 23 §:n perusoikeuspoikkeuksen ehdoton vaatimus on poikkeusolojen tilapäisyys. Asetus on ollut voimassa 17.3.2020 lukien eli jo yli yhdeksän viikkoa, joten tilapäisyysvaatimus ei enää täyty. Poikkeusääntelyn jatkamiselle ei ole perusteita, koska koronatautilanne on vakiintunut ja tartuntaluvut ovat laskeneet. Mikäli tilanne nykyisestä muuttuu ja muut keinot eivät riitä, voidaan valmiuslain toimivaltuudet ottaa käyttöön nopeasti uudelleen. Niitä ei kuitenkaan voin pitää voimassa vain varalta. Poikkeuksen on oltava välttämätön säännöksessä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana sekä täytettävä Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden vaatimukset, jotka edellyttävät ”yleisen hätätilan” käsitteen täyttymistä.

Koska asetusta koskevassa muistiossa ei ole esitetty toimeenpanoasetukselle perusteltua tarvetta ja koska poikkeusvaltuudet eivät ole enää välttämättömiä koronatilanteen kannalta, tulee niiden voimassaolo päättää. Muistiossa ei ole esitetty kattavasti vaihtoehtoisia toimenpiteitä, jotka rajoittaisivat hoitohenkilöstön oikeuksia ja perusoikeuksia vain välttämättömään. Muistiossa ei myöskään ole esitetty sellaisia vaihtoehtoisia toimenpiteitä, jotka olisivat oikeasuhtaisia suhteessa tavoiteltuun päämäärään.

Perustelut Tehyn ja SuPerin näkemykselle:

- **Epidemian aikainen toiminta**

Sairaanhoitopiirit tekivät mittavat etukäteisjärjestelyt koronaepidemian varalta. Elektiivistä leikkaustoimintaa ja poliklinikkatoimintaa ajettiin alas ja työntekijöitä siirrettiin ja koulutettiin uusiin tehtäviin koronatehohoitoon ja koronavuodeosastoille. Työnantajat käyttivät työntekijöiden siirtoon oikeuttavaa kunnallisen virka- ja työehtosopimuksen

(KVTES) määräystä, joka sallii työntekijän siirtämisen tilapäisesti enintään kahdeksan viikon ajaksi toisiin työtehtäviin. Lisäksi työntekijät ovat siirtyneet toisiin tehtäviin vapaaehtoisesti. Työnantaja on voinut myös hyödyntää vuosilomiin ja työaikojen suunnitteluun liittyviä työehtosopimuksen joustomahdollisuuksia.

Tehy teki tätä lausuntoa varten kyselyn kuntasektorin päätoimisille pääluottamusmiehille sekä pääluottamusmiehille (237) sekä yksityissektorin luottamusmiehille ja varaluottamusmiehille (452) koskien epidemian aikaista poikkeusten soveltamista työpaikoilla. Kyselyyn vastasi 263 luottamusmiestä (vastausprosentti 38 %). 62 % vastanneista työskentelee kuntasektorilla ja 38 % vastanneista työskentelee yksityissektorilla. Kyselyn vastausaika oli 14. – 15.5.2020.

Kuntasektorin luottamusmiehistä 74 % ilmoitti, että työpaikkaan ei kohdistunut koronatilanteen aiheuttamaa henkilöstövajetta, mutta puolet näistä työnantajista oli kuitenkin käyttänyt valmiuslain toimivaltuuksia hyväkseen. Eniten oli siirretty tai peruttu lomia. Myös ylityötä oli määrätty ja/tai lepoajoista oli poikettu. Samoin irtisanomisaikoja oli pidennetty. Eniten työnantajat olivat käyttäneet KVTES:n säännöstä, jonka nojalla henkilöstöä oli tilapäisesti siirretty toisiin tehtäviin.

Yksityissektorin osalta työpaikoilla, joissa oli vain normaalia henkilöstövajetta, oli 20 % työnantajista kuitenkin käyttänyt poikkeussäännöksiä hyväkseen.

- **Väärinkäytökset**

Työnantajat kattavat alan yleistä aliresursointia ja kroonista työvoimavajetta

Toimivaltuuksien käyttämisen edellytykset on kirjattu asetukseen niin laajasti, että työpaikkatasolla yksittäiset esimiehet ovat voineet tulkita niiden käyttöönoton välttämättömyyttä mielivaltaisesti ja selkeitä väärinkäyttötilanteita on valtavasti. Työntekijöillä ei ole mitään keinoja varmistaa työnantajan päätöksen yhteyttä epidemiaan tai sitä, että valtuuksia käytetään vain tartuntatautilanteen vaatimiin tarpeisiin. Vain työntekijä voi syyllistyä rikoksena rangaistavaan valmiuslakirikkomukseen, ei säännöksiä rikkova työnantaja, eikä työnantajien toimintaan ole mitään puuttumiskeinoja. Myös asetuksen soveltamisala on epäselvä ja liian laava (sosiaali- ja terveydenhuollon kenttä ja koko alan henkilöstö).

Työnantajat sekä yksityisellä että julkisella sektorilla ovat soveltaneet esimerkiksi pidennettyä irtisanomisaikaa hyvin laajasti. Tehyn ja SuPerin tietojen mukaan neljän kuukauden pidennetyn irtisanomisajan käyttäminen on ollut kategorista, eikä sen käyttämisessä ole tehty tapauskohtaista harkintaa. Useissa tapauksissa työntekijän on ollut vaikea nähdä pidennetyn irtisanomisajan ja koronaepidemiasta johtuvan työvoiman tarpeen välistä yhteyttä, koska epidemiatilanne on ollut rauhallinen. Tiedossamme on myös tapauksia, joissa yksityisellä sosiaalipalvelualalla toimivat työnantajat, joilla ei ole yhtään koronapotilaita, ovat pidentäneet irtisanomisaikoja. Samoin irtisanomisaikaa on pidennetty psykiatrisen sairaanhoitajan irtisanoutuessa mielenterveysyksiköstä, vaikka toimialueella ei ole todettu yhtään koronatartuntaa. Yhteistä tapauksille on se, että

työntekijä ei ole voinut vaikuttaa työnantajan päätökseen ja on esimerkiksi menettänyt paremmin palkatun työn, koska ei ole pystynyt aloittamaan uudessa työssä riittävän ajoissa.

Esimerkki erään suuren yksityisellä sosiaalipalvelualalla toimivan yrityksen antamasta perustelusta kaikkiin irtisanomisajan pidentämissä päätöksiinsä:

”Työnantajan tulee nyt tässä tilanteessa arvioida tulevia päiviä, viikkoja ja kuukausia ja tämä arviointi on todella vaikeaa, ja tilannetta katsotaan aina talokohtaisesti, vaikka epidemiaa ei yksikössä olekaan. Tästä syystä työnantaja ei halua ottaa mitään riskejä asian suhteen ja haluaa varmistaa, että mikäli epidemia iskee yksikköön, on siellä riittävästi osaavaa ja koulutettua työvoimaa tilannetta hoitamassa. Ja edellä mainittujen perustelujen myötä irtisanomisaikaa pidennetään 4kk.”

Myös vuosilomien osalta liittojen tiedossa on, että asetuksen mahdollistamia poikkeuksia on käytetty ilman asiallisia perusteita. Työnantajat ovat esimerkiksi määränneet työntekijöitä pitämään vuosilomia, kun kyse on ollut työn vähyydestä, joka on voinut johtua asiakkaiden määrän vähentymisestä. Työnantajat ovat lisäksi velvoittaneet työntekijöitä olemaan loman aikana tavoitettavissa/päivystämässä, jotta loma voidaan keskeyttää. Työpaikoilla on laadittu tarkoitusta varten jopa niin sanottuja B-työvuorolistoja, joihin on merkitty vuoroja lomalla oleville. On selvää, ettei loman tarkoituksena oleva työstä palautuminen ja lepo toteudu, jos työntekijä päivystää lomansa aikana.

Tehyn ja SuPerin tiedossa on, että kesälomakausi on aiheuttanut aikaisempinakin vuosina haasteita terveydenhoidossa ja sosiaalipalveluissa. Tulevaan kesälomakauteen varautuminen ja normaalin toiminnan resurssointi ei kuitenkaan voi olla peruste poikkeussääntelylle. Valmiuslain perusteella ei voi paikata tavanomaista (ja etenkin kesäaikaan osuvaa) sote-henkilöstön resurssipulaa ja pitkään jatkunutta aliresurssointia. Muistiossa esille nostetuissa selvityksissä ei ole yhtään mainintaa siitä, minkälaiset konkreettiset tilanteet ovat pakottaneet työnantajia käyttämään toimivaltasäännöksiä.

- **Työsuojelukysymykset/ työntekijän työturvallisuus ja terveys vaarannetaan, ei säännellä mitenkään**

Asetuksessa ei ole mitään mekanismia, jonka mukaisesti työntekijöiden työturvallisuutta ja terveyden vaarantamattomuutta tarkasteltaisiin työpaikkatasolla ja ne taattaisiin. Poikkeusvaltuuksien käyttämisen valvonta ei ole lainkaan turvattu asetuksen toimeenpanossa. Kyse on hoitohenkilöstöstä, joka on erittäin sitoutunutta työhönsä. Tilanne tulee johtamaan pitkittyessään vakaviin seurauksiin alan työntekijöiden jaksamisessa ja tästä seuraa mm. pitkiä sairauslomia tai jopa alan vaihtoja.

- **Tilanne nyt**

Epidemia ei tuonut sairaaloihin potilaita odotettua määrää. THL:n tilastojen mukaan koronataartunnat ovat keskittyneet Uudenmaan alueelle. Joka puolella maata tartuntojen määrä on taittunut. THL:n ylilääkäri Taneli Puumalaisen (15.5.2020) mukaan koronan huippu asettuikin huhtikuulle 2020. Sairaalahoidossa olevien koronapotilaiden määrä on ylipäättään ollut hyvin pieni. Lähes kaikissa muissa kuin HUSin alueella tehohoitopotilaita on ollut vain muutamia koko tänä aikana (ks. tilastokooste lopussa). Alas ajettuja toimintoja on viime viikkoina jo palautettu. Työntekijöitä on ryhdytty siirtämään takaisin omiin työtehtäviinsä. Myös koronaosastoja on jo purettu. Työnantajat ovat nyt suuntaamassa toimintaansa syntyneiden pitkien hoitojonojen purkamiseen.

Tehy ja Super näkevät suurena vaarana, että työpaikoilla käytetään poikkeusvaltuuksia epidemian aikana syntyneiden hoitojonojen purkamiseen. Työntekijällä ei ole mitään oikeussuojakeinoja väärinkäytösten estämiseksi.

Helsingissä 18.5.2020

Millariikka Rytönen
Puheenjohtaja
Tehy ry

Silja Paavola
Puheenjohtaja
Super ry

Lisätietoja:

Edunvalvontajohtaja Else-Mai Kirvesniemi p. 050 3460847 / else-mai.kirvesniemi@tehy.fi

edunvalvontajohtaja Anne Sainila-Vaarno, p. 050 3101492 / anne.sainila-vaarno@superliitto.fi.

Tilastokooste:

su 17.5.2020 klo 12:25 THL mukaan <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/tilannekatsaus-koronaviruksesta>

- testattuja näytteitä n. 146 800
- varmistettuja tapauksia 6347
- sairaalahoidossa 118
- heistä tehohoidossa 29
- menehtyneitä 298

Suomen väestöön (5 543 233) suhteutettuna tapausmäärien ilmaantuvuus on **115** tapasta 100 000 asukasta kohden.

Sairaalahoidossa olevat henkilöt ja tautiin liittyvät kuolemantapaukset

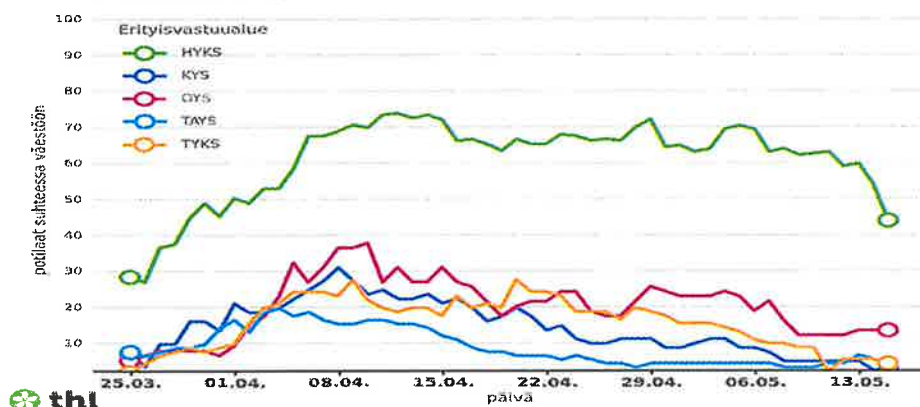
Sairaalahoidossa olevien COVID-19-potilaiden määrä valtaosalla erityisvastuualueista näyttäisi tilastojen valossa olevan tasaantumassa, vaikka kaikista sairaanhoitopiireistä ei saada ajantasaista tietoa viikonloppuisin.

Erityisvastuualue	Sairaalahoidossa, kokonaismäärä	Osastohoidossa	Tehohoidossa	Kuolleet (kumulatiivinen)
HYKS erityisvastuualue	97	77	20	244
KYS erityisvastuualue	3	1	2	25
OYS erityisvastuualue	10	6	4	12
TAYS erityisvastuualue	4	2	2	3
TYKS erityisvastuualue + Ahvenanmaa	4	3	1	14
Yhteensä koko maa	118	89	29	298

Taulukossa esitetään sairaalahoidossa olevien COVID-19-tautiin sairastuneiden henkilöiden lukumäärä ja tautiin liittyvät raportoidut kuolemantapaukset erityisvastuualueittain. Luvut perustuvat sairaanhoitopiirien ilmoittamiin tietoihin. Tällä hetkellä potilastilanne raportoidaan erityisvastuualueittain potilassuojan takia, koska useissa sairaanhoitopiireissä potilasmäärät ovat pieniä. Tiedot päivitetty 17.5. klo 8.00.

Sairaalahoidossa olevat COVID-19 potilaat erityisvastuualueittain

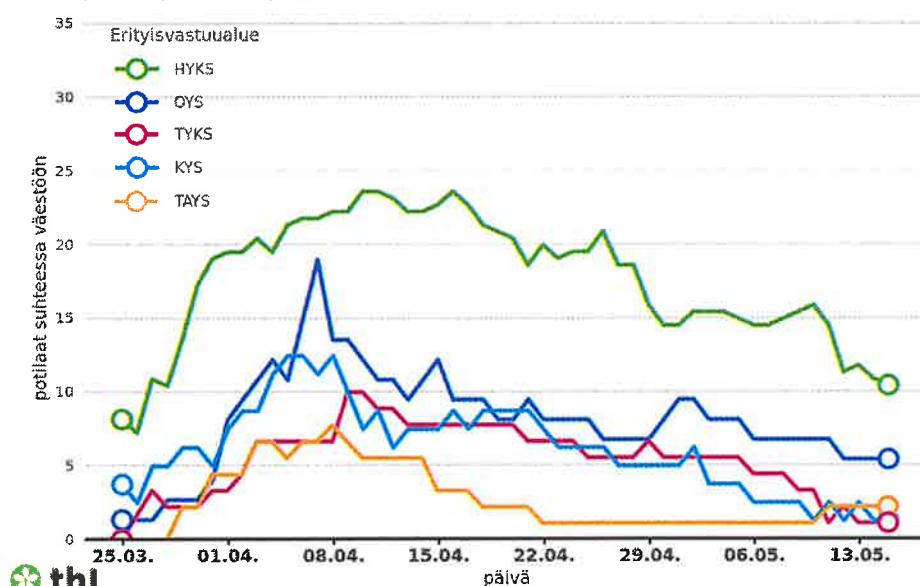
potilaita päivässä miljoonaa asukasta kohden

Kuvaajassa esitetään sairaalahoidossa olevien COVID-19-tautiin sairastuneiden henkilöiden lukumäärä suhteutettuna miljoonaan asukkaaseen erityisvastuualueittain. TYKS erva kattaa myös Ahvenanmaan tapaukset. Kuvaajaa päivitetään arkisin. Tiedot päivitetty 15.5.2020

Tehohoidossa olevat COVID-19 potilaat erityisvastuualueittain

potilaita päivässä miljoonaa asukasta kohden

Kuvaajassa esitetään tehohoidossa olevien COVID-19-tautiin sairastuneiden henkilöiden lukumäärä suhteutettuna miljoonaan asukkaaseen erityisvastuualueittain. TYKS erva kattaa myös Ahvenanmaan tapaukset. Kuvaajaa päivitetään arkisin. Tiedot päivitetty 15.5.2020.

THL seuraa koronaan sairastuneita Suomessa alueittain

<https://experience.arcgis.com/experience/d40b2aaf08be4b9c8ec38de30b714f26>

Helsingin Sanomat raportoi sivuillaan (17.5.klo 13.59) <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006464085.html> uusista tartunnoista sairaanhoitopiireittäin perustuen oheisiin THL:n tietoihin. Tämän

perusteella voidaan nähdä, että Helsinki- Uudenmaan sairaanhoitopiiriä lukuun ottamatta tartuntojen määrä on 1-10, mutta mitä vähäisemmässä määrin uusia tartuntoja ei ole ollut lainkaan.